

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Г. В. Черевко, д. е. н., професор
Жешувський університет

Термін «органічне сільське господарство» у відповідній літературі часто використовується нарівні із термінами «екологічне сільське господарство», «біодинамічне сільське господарство», «натуральне сільське господарство» - суть значень цих термінів є практично одна і та ж: відмова від застосування штучних речовин та модифікованих організмів і консервантів на всіх етапах виготовлення сільськогосподарської продукції; збереження та відновлення природних ресурсів.

Все більше сільськогосподарських виробників починають розуміти, що хімічне землеробство не відповідає ні їх інтересам, ні

інтересам споживачів і поступово переходять на органічне господарювання. Переведення хімічно виснажених ґрунтів на органічне використання є непростим; вони часто є збіднені до стану, який не сприяє органічному господарюванню. З цієї причини виробляти органічну продукцію може бути спочатку значно дорожче. Проте в останні роки ціни на органічну продукцію дещо знизились, і в багатьох регіонах вони можуть конкурувати з цінами на комерційні продукти. В давнину люди споживали рослинну продукцію з природних ґрунтів і старанно підтримували систему ведення традиційного сільського господарства. Харчування, що здійснюється природним шляхом, є одним з першочергових чинників, необхідних для вирішення життєвих проблем [4].

Сама ідея органічного землеробства, відома також як «природне» або «сільське господарство без хімії», походить від так званих «двадцятих» ХХ століття. Біодинамічні методи управління (*biologisch-dynamische Wirtschaftsweise*) описав австрійський філософ і натураліст Рудольф Штайнер, творець філософсько-релігійної системи, що називається антропософією. У 1930-х і 1940-х роках, у Швейцарії та Німеччині, вони були розвинені Х. Мюллером, Н. Р. Ще один метод органічного виробництва – органіко-біологічний (*organisch-biologischer Landbau*) – полягає в отриманні оптимальних високоякісних врожаїв без використання мінеральних добрив і пестицидів, приділяючи особливу увагу послідовності рослин у сівозміні та використанні зеленого добрива, включаючи орні ландшафти і підтримання родючості ґрунту в умовах максимально закритої циркуляції речовини. Агротехнічна основа цього методу (найбільш ретельно розроблена у порівнянні з іншими напрямками сільськогосподарського виробництва «в гармонії з природою») стала основою агротехнології в органічному землеробстві. У 1940-х роках у Великобританії була розроблена концепція органічного сільського господарства (*organic agriculture*), яка базувалася на припущенні, що ферма є органічно зрівноваженою господарською цілісністю. У 1960-х роках у США опрацьовано ще один метод виробництва сільськогосподарської продукції, визначений як *organic farming*, а у Франції в цей же час набула поширення ідея біологічного сільського господарства.

Розвиток органічного сільського господарства, як і розвиток будь-якого іншого явища – фізичного, хімічного, соціального, екологічного і також економічного, потребує наявності відповідних умов, які сприяють цьому процесу. Найбільш важливими в цьому плані для розвитку органічного сільського господарства є його

фінансове і правове забезпечення. Створення сприятливих фінансових і правових умов для розвитку органічного сільського господарства об'єктивно є прерогативою держави.

Необхідність фінансової підтримки органічного сільського господарства пов'язана із потребою хоча б якоїсь компенсації економічних втрат, які супроводжують процес переходу сільськогосподарського виробника на «органіку». Правова підтримка дозволяє виробникам органічної сільськогосподарської продукції функціонувати легально, у правовому полі. Крім того, вона дозволяє на законодавчому рівні чітко визначити, що таке органічна сільськогосподарська продукція та органічне сільськогосподарське виробництво. В цьому плані корисним для нас може бути досвід у вирішенні зазначених питань у країнах ЄС, зокрема – Польщі, оскільки умови виникнення і розвитку органічного сільського господарства саме в цій країні наближаються до українських.

У Європейському Союзі ідея органічного землеробства почала розвиватися в середині 1970-х років, як частина екологічної політики, де сільське господарство розглядалося як джерело забруднення, з одного боку, і як спосіб протидії несприятливим тенденціям. У Західній Європі інтерес споживачів до органічних продуктів зростає з 1960-х років. Зростання попиту на органічну продукцію та необхідність захисту навколишнього середовища сприяли формуванню на рівні ЄС на початку 1990-х років першого законодавчого регулювання, що безпосередньо впливає на органічне сільське господарство, тобто Розпорядження 2092/91 «Про органічне сільське господарство та маркування його продукції і продуктів харчування». Це розпорядження було першим регуляційним регламентом Співтовариства, що дозволив виокремити органічне сільське господарство.

Важливу роль у формуванні законодавчої бази для органічного сільського господарства відіграла Міжнародна федерація органічного сільського господарства (IFOAM), яка була офіційно створена як регіональна група в рамках IFOAM у лютому 2000 року. Вона замінила робочу групу ЄС, яка була створена в 1990 році. У 2002 році група IFOAM ЄС була зареєстрована в Швеції як міжнародна non-profit організація. З 2003 року її штаб-квартира знаходиться в Брюсселі. Це перша інституція, яка встановила міжнародні правила для органічного сільського господарства, цілі та рамки його функціонування, які до цих пір є основою для створення національних правових положень.

У Польщі фінансова підтримка органічних господарств мала місце ще навіть до появи перших правових актів у цій сфері. Ще у

1998 році, не дивлячись на відсутність правових регуляційних актів у сфері органічного сільського господарства, виробники органічної сільськогосподарської продукції почали одержувати дотації з бюджету на основі розпорядження Міністра сільського господарства та харчової промисловості Польщі від 11 травня 1998 року. У цьому ж році Рада Міністрів країни прийняла «Середньострокову стратегію розвитку сільського господарства і сільських регіонів», згідно з якою було заплановано посилення підтримки органічного сільського господарства шляхом впровадження безпосередніх доплат на вирощування екологічної продукції. А вже у 2001 році був прийнятий Закон «Про екологічне сільське господарство», який врегулював умови провадження органічного сільського господарства і переробки її продукції екологічними методами, сертифікацію органічної продукції, її позначення і обіг [2].

На сьогодні в Польщі основним правовим актом у сфері органічного сільського господарства є Закон від 25 червня 2009 р. «Про сільське господарство», який серед усього іншого визначає завдання та особливі функції органів державного управління і організаційних підрозділів у сфері органічного сільського господарства щодо виконання положень Розпорядження Ради ЄС № 834/2007 та положень Європейського Союзу, виданих відповідно до положень цього Регламенту. Впровадження цього Закону принесло Польщі та його органічному сільському господарству багато користі. Її виразним проявом було запровадження багатьох нових національних регуляцій, у т.ч. підвищення ролі IJHARS* як органу, що контролює органи сертифікації та органічне виробництво в Польщі. Завданням Інспекції є перевірка правильності маркування органічних продуктів.

Відповідно до Розпорядження Комісії ЄС від 24 березня 2010 року, з 1 липня 2010 року був введений logo ЄС «Еко-лист» на екологічну продукцію, а з 1 липня 2012 року – і на упаковку органічних продуктів, вироблених виробниками країн-членів ЄС. Європейський logo екологічних продуктів харчування дає споживачам впевненість щодо походження та якості продуктів харчування і напоїв, які вони купують. Найявність цього logo на харчовому продукті означає відповідність продукту вимогам Розпорядження ЄС щодо сільського господарства.

Починаючи з 2014 року, завдання, пов'язані з органічним сільським господарством, виконуються відповідно до «Плану дій для

* Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych - Інспекція якості торгівлі сільськогосподарськими та харчовими продуктами.

екологічних продуктів харчування та сільського господарства в Польщі на 2014-2020 роки», підготованого Міністерством сільського господарства та розвитку сільських територій. Головною метою цього плану є розвиток органічного сільського господарства та ринку органічних продуктів харчування. Передбачається, що середньорічні темпи зростання вартості цього ринку будуть підтримуватися на рівні не менше 15 %, з тим щоби у 2020 році перевищити 210 млн. € Також передбачається, що у 2020 році кількість переробників органічної сільськогосподарської продукції зросте на 75 % порівняно з 2013 роком, тобто перевищить 700 [1].

У 2001 році Сейм Республіки Польща прийняв Закон «Про органічне сільське господарство», який був покликаний допомогти у розвитку цієї галузі економіки. Перед вступом Польщі у Європейський Союз набув чинності новий акт від 20 квітня 2004 року про органічне сільське господарство, який 7 серпня 2009 року був замінений Законом від 25 червня 2009 року про органічне сільське господарство.

З травня 2004 року (вступ Польщі до Європейського Союзу) основні принципи органічного землеробства в Польщі регулюються законодавством ЄС, доповненим національним законодавством. До кінця 2008 року діяло Розпорядження Ради ЄЕС № 2092/91 від 24 червня 1991 року «Про органічне виробництво сільськогосподарської продукції та маркування сільськогосподарської продукції і продовольства» [3].

Серед нормативно-правових актів щодо органічного сільського господарства, які діють і є обов'язковими до виконання на території всього ЄС, слід назвати: основне Розпорядження Ради Європи (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів», яке замінило Розпорядження ЄЕС № 2092/91; виконавче Розпорядження Європейської Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 року щодо особливих засад впровадження Розпорядження Європейської Комісії (ЄС) № 834/2007 щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів в частині органічної продукції, її маркування та контролю.

Певні кроки на шляху дальшого розвитку правового забезпечення органічного сільського господарства в Україні вживаються. Свідченням цього є Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (має бути введеним у дію 02.08.2019 р.), який передбачає обов'язкову сертифікацію всього процесу органічного виробництва та кожного етапу цього процесу під контролем відповідних сертифікаційних структур. Проте наразі обсяги виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні є явно недостатніми - частка органічних продуктів на внутрішньому

ринку України не перевищує 0,1%, менше 1% від площі сільськогосподарських угідь в країні сертифіковано для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, 80% української органічної сільськогосподарської продукції йде на експорт.

Необхідність вивчення і впровадження досвіду ведення органічного сільського господарства в інших країнах має достатньо виражений об'єктивний характер і є об'єктивною умовою розвитку цієї галузі в Україні. При цьому економічна складова комплексної державної підтримки розвитку цієї галузі включає досить диверсифіковані її форми, серед яких найважливішими є фінансова підтримка та правове забезпечення.

Список літератури

1. Domagalska J., Buczkowska M., 2015. Rolnictwo ekologiczne – szanse i perspektywy rozwoju. Probl. High Epidemiol. 96 (2), 370-376.
2. Miśniakiewicz M., 2005. Rolnictwo ekologiczne w Polsce – regulacje prawne, stan i perspektywy rozwoju po integracji z Unią Europejską. Zeszyty naukowe nr 68 Akademii Rolniczej w Krakowie, 53-70.
3. Rolnictwo ekologiczne. 2017. https://pl.wikipedia.org/wiki/Rolnictwo_ekologiczne (dostęp 12.02.2019).
4. Schmid R. 2019. [Pierwotne odzwianie](https://dobrewiadomosci.net.pl/23781-rolnictwo-organiczne-i-zywa-g2019), <https://dobrewiadomosci.net.pl/23781-rolnictwo-organiczne-i-zywa-g2019> (dostęp 14.03.2019).